

Dünya Savaşı Nasıl Çıkar? İkili Kriz İlişkilerinin (Aktör Çiftleri) Yayılması Üzerinden Dünya Savaşı Olgusunun Uluslararası İlişkilerin Ampirik Bulgularıyla Açıklanması

How a World War Occurs? Explanation of World War
Phenomenon through the Contagion of Crisis Dyads
by the Findings of Empirical Theory of International
Relations

Öner AKGÜL*

Öz

Bu çalışma, dünya savaşı olgusunun sistem düzeyinde analizi yerine, aktör çiftlerinin kriz ilişkilerinin yayılarak bir dünya savaşına nasıl ilerlediğini, ampirik uluslararası ilişkiler teorisinin bulgularına dayanarak hazırlanmıştır. Bu bağlamda bir aktör çiftinin arasında yaşanan toprağa dayalı bir uyumsuzluk, bunların sınır komşusu olma durumu, önceden aynı konuda çatışmaları, rekabet halinde olmaları gibi durumlar o aktör çiftinin savaş yatkınlığını artırmaktadır. Başat devletlerin çatışan bir aktör çiftinin krizine taraf olmaları, ittifak ilişkileri, yaklaşık güç denklilikleri ve belirsizlik durumları ise bu aktör çiftinin savaşın hızla yayılarak bir dünya savaşının çıkma ihtimalini artırmaktadır. Tarihte nadir de görülsün iki devletin kriz ilişkisinin, sistem geneline yayılarak bir dünya savaşı meydana getirme ihtimali mümkündür.

Anahtar kelimeler: Dünya Savaşı, Devletlerarası Savaş, Savaş Nedenleri, Aktör Çiftleri, Yayılım

Abstract

This study aims to bring an explanation to the world war phenomenon through focusing on how the dyadic crises of states may incline a world war rather than making a systemic level of analysis. To that end, this study based upon the existing findings of empirical international relations theory. The findings of several studies demonstrate that territorial crises, contiguity, protracted conflicts/disputes within dyads, international rivalry issues increases the war proneness of dyads. These war prone dyads may be observed as a bilateral conflict or at the utmost regional war among states. However, these dyads may have a tendency to transform the existing war into a world war as a consequence of contagion. The contagion derived from the alliances, opportunity and willingness of non-belligerents, or behaviors of other major powers involving the crisis.

Key Words: World War, Interstate War, Causes of Wars, Dyads, Contagion

Makale Geliş Tarihi: 04.09.2018. Makale Kabul Tarihi: 29.03.2019.

* Dr. Öğr. Üye. Ahi Evran Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, oakgul@ahievran.edu.tr; ORCID ID: 0000-0002-2245-5124
Çalışmalarım sırasında desteklerini esirgemeyen, TÜBİTAK 2219 post-doktora danışmanım Prof. Dr. John A. Vasquez'e teşekkürlerimi sunarım.

görsel

Akademik
Bakış

215

Cilt 13
Sayı 25
Kış 2019

Giriş

Avusturya-Sırbistan aktör çifti dünyanın en büyük ve kanlı savaşlarından birinin çıkmasının kılılcı mıydı. Bu aktör çiftinin savaşı, kısa süre içinde Avrupa'nın tüm başat devletlerini de içine alan bir dünya savaşına dönüşmüştü. Yorum-samacı metodla ya da tarih biliminin yöntemleriyle Birinci Dünya Savaşı'nın nedenlerini, süreçlerini, sonuçlarını içeren çokça çalışma bulunabilir. Ancak bu metodlardan farklı bir biçimde, nadir de olsa bir dünya savaşının gerçekleştirebileceğini bilerek, şu soruyu sormak gerekir. İki devletin (ya da bir aktör çiftinin) arasında başlayan bir savaş, tüm küreyi içine alan bir duruma nasıl ve hangi şartlarda dönüşür?

Gerçekliği tartışmalı olsa da rasyonel akıl, savaşın en son çare olduğuna inanmamızı sağlar. Diğer tüm seçenekleri değerlendirdikten sonra eğer başka bir çözüm yoksa devletlerin şiddete başvurabileceği, bunun da haklı gerekçelerinin olabileceği gibi varsayımlar hem klasik felsefede hem de uluslararası ilişkilerde genel kabul görebilir. Dolayısıyla savaşa karar verme aşaması, birçok farklı durumun, olayın, değişkenin birlikte değerlendirilerek geçilen bir süreç olduğundan, bu kararın alınması oldukça zordur. Çok taraflı bir devletlerarası krizde, eğer bir devlet savaşa karar verme aşamasına gelmişse, diğer tarafın müttefikleri de dâhil olmak üzere her biriyle ayrı ayrı savaşıcağı ihtimalini de göz önünde bulundurmak durumundadır. Dolayısıyla her devletin bu durumu dikkate alarak savaşa karar verme davranışını belirlemesi, büyük savaşları daha nadir hale getirir. Başka bir ifadeyle, çok taraflı savaşları başlatma, müdahil olma ya da müttefik olma kararı, iki taraflı bir savaşla mukayese edildiğinde alınması daha zor olabilir. İki taraflı bir savaşta ise eğer devletler birbirlerine denk güçteyseler, kimin kazanacağını belli olmadığı bir belirsizlik durumu doğabilir. Dolayısıyla bu belirsizlik durumu, iki taraflı bir savaşın meydana gelmesini de kolaylaştırabilir. Bu nedenle bir aktör çiftinin savaşının dinamikleriyle, bir dünya savaşının meydana geliş koşulları aynı olmayacaktır. Bu yüzden literatür yazarlarının birçoğu teorik olarak bu iki tür savaşı birbirinden ayırarak incelerler.

Alandaki yazarlar kendi aralarında farklılaşmakla beraber askeri tarihe baktığımızda sistemik savaş ya da dünya savaşı adıyla anılan, Napolyon Savaşları da dâhil toplam üç büyük dünya savaşından bahsedebiliriz. Tarihçilerin dışında özellikle I. Dünya Savaşı sonrasında teorik alan, büyük savaşların neden meydana geldiği konusunda epey çalışmalar üretmiş ve farklı perspektif/metotlar aracılığı ile yeni bir yazın oluşmuştur. Bu yazın alanı dünya savaşlarını daha çok sistem düzeyinden ve başat devletler arasındaki ilişkiler üzerinden açıklamaktadır. Ana akım uluslararası ilişkiler teorilerinin de bazıları dünya savaşını sistem düzeyinde inceler. Dolayısıyla bu çalışma iki amaçla hazırlanmıştır. Birincisi yapısalcı realizm gibi yapının temel dinamiklerinden hareketle dünya savaşının meydana geliş sürecini açıklamak yerine, farklı devletle-

Giriş

rin/devlet gruplarının ikili ilişkilerinin ya da başka bir ifadeyle aktör çiftlerinin savaş eğilimlerinin, yayılma etkisi ile birlikte bir dünya savaşına ilerleyişinin, savaş çalışmaları alanının ampirik sonuçlarına göre teorik bir açıklama getirmektir. Bu bağlamda savaşın çıkış koşullarına ilişkin teorilerle, yayılma etkisi (contagion) birleştirilmiştir. İkincisi, yorumsamacı metodolojiden farklı olarak ampirik yöntemlerle bu konuda sonuçlara ulaşan bilim insanlarının bulgularının, dünya savaşı olgusunda birleştirilerek Türkçe literatüre katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Bir Kavram Olarak Dünya Savaşı ve Diğer Savaşlardan Ayırdedici Özellikleri

Klasik uluslararası ilişkiler teorilerinde devletlerin, bölgelerin ya da sistemlerin davranışları analiz edilirken, özellikle uluslararası sistemin majör ya da başat devletlerini, analizin odak noktalarına koydukları görülür. Dolayısıyla başat güçlerin sistem düzeyinde rekabetinin analizi, başta güç dengesine dayanan realist yazarlar olmak üzere birçok teorisyende odak noktasıdır.¹ Öte yandan ampirik teoride de birçok yazarın, özellikle sistemin kutupsal yapıları (tek, çift, çok) ve ittifak kümelerini analiz ederek, dünya savaşlarının çıkışını açıkladığı anlaşılmaktadır. Siverson ve King'e göre bu çalışmalar anlamsız değildir, ancak dünya savaşı fenomenini sistemik koşullardan ziyade, ulusların davranışlarını ölçerek açıklamak, savaşın çıkışıyla ilgili alternatif bir bakış sunar.² Bu bağlamda sistemin davranışını analiz etmek, başat güçlerin davranışlarını analiz etme yolundan geçtiği için bu devletlerin sisteme yaptıkları girdiler ve onun çıktıları bizi sistemin büyük çoğunluğunun dâhil olduğu savaşları incelemeye yöneltmektedir. Bununla birlikte sistemin orta büyüklükteki devletleri ile büyük devletleri arasındaki sorunlar da bir dünya savaşına gidişin taşlarının döşenme aşamasını nitelemektedir. Başka bir ifadeyle, iki ya da çok taraflı savaşlardan farklı olarak dünya savaşı kavramı, devletlerin ortaklaşa ya da tek taraflı karar vererek ilan ettikleri savaşlar olmasından ziyade, farklı çıkar uyumsuzluklarının dünyanın farklı coğrafyalarında, farklı aktör çiftlerinin eş zamanlı çatışmasını nitelemektedir.

Genel anlamda birçok yazar, sistem düzeyindeki savaşları "dünya savaşı" adıyla tanımlamaktadırlar. Ancak ilgili savaşların incelenmesinde yazarların önem atfettiği durumlara göre bu kavramlar farklılaşmaktadır. Nitekim çok kapsamlı ve nüfusun büyük kısmını etkileyen, kıtalararası bir boyutu olan, ülkelerin halkları ve ekonomileriyle bir bütün olarak dâhil olduğu bu türden savaşlar konusunda birçok yazar farklı adlarla dünya savaşı olgusunu tanımlamaktadır. Örneğin savaşın meydana gelmesinin, sistemdeki güç mücadelesine

1 Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics*, Addison Wesley, Reading, 1979, s. 102-127, Kenneth N. Waltz, *Man, the State and War*, 1954, J.J. Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics (Updated Edition)*, W. W. Norton, 2003.

2 Randolph M Siverson ve Joel King, "Attributes of National Alliance Membership and War Participation: 1815-1965", *American Journal of Political Science*, Cilt 24, No.1, 1980, s. 13.

dayanarak inceleyen bazı yazarlar hegemonya kavramına da atıfla bir *hegemonik savaş* olarak tanımlarken³ bazı yazarlar uluslararası sistem üzerindeki genel etkilerinden dolayı, diğerlerinden ayırt edilmesi amacıyla *genel savaş* kavramını kullanmaktadır.⁴ Yine benzer bir mantıkla, dünya liderliği ve sistem üzerindeki etkilerini göz önünde bulunduran bazı yazarlar *küresel savaş* kavramını kullanmaktadırlar.⁵ Bazı yazarlar ise, tarihçilerle veya dile daha fazla oturan tanımıyla “dünya savaşı” kavramına yönelmektedir.⁶

Literatürde birçok çalışmada üzerinde durulduğu gibi dünya savaşları, öncelikle sistemin başat güçlerinin yer aldığı, büyük bir coğrafi dağılıma sahip, sonucunda büyük can kayıplarının yaşandığı bir çatışma biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Hatta Blainey, en az beş başat devletin çarpıştığı savaşları dünya savaşı olarak niteler.⁷ Bu savaşların “büyüklüğü, yoğunluğu ve şiddeti” diğer devletlerarası çatışmalardan ayırt edilmesini de sağlamaktadır.⁸ Ampirik anlamda savaşların büyüklüğünün, şiddetinin ve yoğunluğunun ölçülmesi, savaşın süresi ve ölü sayıları gibi verilere dayandığından, açıkça dünya savaşlarının her halükarda diğerlerinden ayırd edilmesini sağlamıştır.⁹ Ancak dünya savaşlarını diğer iki ve çok taraflı çatışma biçimlerinden ayıran esas unsur, savaşı başlatanlar açısından bu savaştan duyulan beklentinin yeni bir güç dağılımı

- 3 Robert Gilpin, *War and Change in World Politics*, Cambridge University Press, 1981, s.186-211, Robert Gilpin, “The Theory of Hegemonic War”, *The Journal of Interdisciplinary History*, Cilt 18, No 4, 1988, s.591-613.
- 4 Geoffrey Blainey, *The Causes of War*, Macmillan Company of Australia, 1988, s.229, ayrıca bkz. Jack S. Levy, “Theories of General War”, *World Politics*, Cilt 37, No 3, 1985, s.344-374, Bazı yazarlar hem başat devletlerin katılım sayısını hem de savaşın süresini dikkate almaktadırlar. Bkz. Quincy Wright, *A Study of War*, The University of Chicago Press, 1942, s. 647-649.
- 5 Bu tür savaşların küresel liderlik amacı taşıdığı vurgusuna sahip yazarlar, daha çok bu kavramı kullanmaktadırlar. Bkz. William R. Thompson, “Uneven Economic Growth, Systemic Challenges, and Global Wars”, *International Studies Quarterly*, Cilt 27, No 3, 1983, s.341-355, ayrıca bkz. William R. Thompson, *On Global War: Historical-Structural Approaches to World Politics*, University of South Carolina Press, 1988, s.5-14, George Modelski ve Patrick M. Morgan, “Understanding Global War”, *The Journal of Conflict Resolution*, Cilt 29, No. 3, 1985, s.391-417, Aynı bakış açısını daha çok görece güç farklılıkları üzerinden ampirik yöntemlerle analiz eden çalışmalar da bulunmaktadır. Bkz. Charles F. Doran, “Systemic Disequilibrium, Foreign Policy Role, and the Power Cycle: Challenges for Research Design”, *The Journal of Conflict Resolution*, Cilt 33, No 3, 1989, s. 371-401.
- 6 John A. Vasquez, *The War Puzzle*, New York, Cambridge University Press, 2009, ayrıca bkz. Manus I. Midlarsky, *The Onset of World War*, Routledge Revivals, 2014. Bazı çalışmalarında Midlarsky sistemik savaş kavramını da kullanmaktadır.
- 7 Blainey, *a.g.e.*, s.229.
- 8 J. David Singer ve Melvin Small, *The Wages of War, 1816–1965: A Statistical Handbook*, John Wiley & Sons, 1972, s. 41-55, Bazı yazarlar dünya savaşlarını, diğer savaşlardan ayırmak için belirli ölçütler kullanırlar. Şiddet bu ölçütlerden biridir. Buna göre o dönem var olan başat devletlerin üçte ikisinin dahil olduğu ve her Avrupalı bir milyon insan başına yıllık 1000 savaş nedeni ölü sayısının gerçekleşmesini bu savaşların şiddetinin ölçümünde kullanırlar. bkz. Jack S. Levy ve T. Clifton Morgan, “The Frequency and Seriousness of War: An Inverse Relationship?”, *The Journal of Conflict Resolution*, Cilt 28, No. 4, 1984, s.741.
- 9 Singer ve Smal, *a.g.e.*,s.41-55

Görüş

olmasıdır. Başka bir ifadeyle savaş, somut kriz vakasından çatışma konusuna doğru evrilirken, hâlihazırda büyük güçler arasında devam eden ve güç politikasından türeyen bir rekabetin de bir sonucu olarak karşımıza çıkar. Vasquez'e göre dünya savaşı, başat devletlerin arasında gerçekleşen büyük çaplı ve şiddetli bir çatışma biçimi olup diğer büyük güçlerin de küresel gündemde o an yer alan ve temel sorunları çözme istenci yaratan çatışmaları olarak tanımlanır.¹⁰ Bu durumda hâlihazırda başat güçlerin kurduğu uluslararası sistem düzeni, bundan tatmin olmayan devletlerin statükoyu yeni baştan yaratarak, güç dağılımını yenileme, farklı yerlerde ve farklı aktörler arasında yaşanan sorunları toplu halde çözme eğilimi olarak değerlendirilebilir. Öte yandan Vasquez, dünya savaşını *devam etmekte olan bir savaş varken beliren savaşıma biçimi* olduğunu ileri sürerek, farklı aktör çiftlerinin arka arkaya nasıl sistemi savaşa sürüklediğini de açıklar. Aynı zamanda bunun görece dengeli güçler arasında gelişen ve savaş öncesi rekabetten doğan savaşlar olduğunu da ekler. Bu bağlamda dünya savaşı fenomeni Vasquez'e göre karmaşık, topyekün ve gücü görece olarak dengeli başat devletler arasında gerçekleşir.¹¹

Sistem düzeyinde düşünüldüğünde, bir dünya savaşı sonrası dönemde spesifik sorunları çözmek amacıyla iki veya çok taraflı savaşlar yaşansa da genel anlamda bir barış dönemi hakimdir. Bu durum, yeni bir gücün ortaya çıkarak statükoyu değiştirme dönemine kadar devam eder. Başka bir ifadeyle bu durum dünya sistemi açısından bir *döngü* (cycle) yaratır. Dünya savaşlarının belirli aralıklarla gerçekleştiğini ileri süren birçok araştırmacı, bu hipotezlerini sınavarak, "döngü" kavramına ulaşırlar. Bu yazarlar aktör çiftlerini de dikkate almakla birlikte, sistem düzeyine yoğunlaşırlar. Nitekim dünya tarihinin belirli döngüsel süreçlerle şekillendiğini ve farklı unsurların yan yana gelmesiyle dünyanın belirli zaman periyodlarında büyük çatışmalara ve krizlere evrildiğini ileri sürmektedirler.¹²

Dünyanın belirli aralıklara savaşa evrilmesinin iktisadi, ticari, politik birçok sebebi bulunduğu gibi ülkelerin iç kapasitelerindeki gelişim/değişim de bu döngülerin meydana gelmesinin bir sebebidir. Başka bir ifadeyle döngülerin oluşumu, hem içsel hem de dışsal olabileceği gibi aynı zamanda ak-

10 Vasquez, "War Puzzle", s.128

11 Aynı yer.

12 Döngüsel kuramlar daha çok sistem düzeyli analizleri içerdiğinden, çalışma kapsamında detaylı bir biçimde açıklanmamıştır. Bu çalışmalar için bkz. Terry Boswell ve Mike Sweat, "Hegemony, Long Waves, and Major Wars: A Time Series Analysis of Systemic Dynamics, 1496-1967", *International Studies Quarterly*, Cilt 35, No. 2, 1991, s.123-149, Joshua S. Goldstein, "Kondratieff Waves as War Cycles", *International Studies Quarterly*, Cilt 29, No. 4, 1985, s.411-444, Immanuel Wallerstein, *The Politics of the World Economy*, 1984. A.F.K. Organski ve J. Kugler, *The War Ledger*, University of Chicago Press, 1981, Charles F. Doran ve Wes Parsons, "War and the Cycle of Relative Power", *The American Political Science Review*, Cilt 74, No. 4, 1980, s.947-965, Michael Colaresi, "Shocks to the System: Great Power Rivalry and the Leadership Long Cycle", *The Journal of Conflict Resolution*, Cilt 45, No. 5, 2001, s. 569-593

tör çiftleri açısından devletlerin kapasitesindeki artışın da etkileri önemlidir. Bu bağlamda başat devletlerin iktisadi/ticari güçlenme ve yayılım süreçleri ile askeri yükselişler/silahlanma arasında doğrudan bir bağ kurulmaktadır. Kesintisiz devam eden bu süreçler bir kapasite konsantrasyonu yaratarak belirli dönemlerde devletlerin çatışmasına zemin hazırlamaktadır. Bu kapasite konsantrasyonu devletlerin deniz güçlerinden, çatışmanın coğrafi yayılımına kadar bir çok değişken içerir.¹³ Bu bulgulardan hareketle ampirik teori kapsamında, her devletin kapasitesine dayalı bir statüsü oluşurken, aslında sistem düzeyinde bakıldığından imgesel bir güce dayanan hiyerarşi yaratılmaktadır. Bu bağlamda, her bir devlet, içsel kapasitesine göre bu katmanlardan birinde yer almaktadır. Durumun doğal bir gereği olarak devletlerin kapasitelerindeki herhangi bir artış ya da azalış, onu katmanlar arasında hareket ettirirken, sabit duran¹⁴ ise görece olarak güç kaybedebilmektedir. Teorik olarak bu durum Organski'nin güç geçiş kuramında da ortaya konulmaktadır.¹⁵ Sistem hiyerarşisinin katmanları ise devletlerin kapasitelerine göre belirlenirken aynı zamanda her devlet kapasitesi kendisine denk olan/olmayan diğer devletlerle rekabet ve işbirliği iletişimine girmektedir. Uluslararası sistemin ampirik yöntemlerle analiz edilmesi, bu katmanların kapasite anlamında birbirlerine yaklaşımlarıyla (güç denkliliği/power parity) ya da devletlerin kapasitelerinin birbirlerinden uzaklaşımlarıyla (güç baskınlığı/power preponderance) oluşturulmaktadır.¹⁶ Bu türden kapasiteye dayalı çalışmalar, aktör çiftlerinden ziyade sistem düzeyde olmakla birlikte, ilgili katmanların her birinde görülen kapasite denkliliği/baskınlığı durumu ise aslında aktör çiftleri arasındaki kriz ilişkilerini ifade etmektedir. Dolayısıyla bu katmanlarda bulunan devletlerin, belirli sorunlardan dolayı yaşadıkları krizlerin, hiyerarşinin diğer katmanlarını da etkileyerek bir dünya savaşı meydana getirebilme ihtimali de bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Bu bağlamda yukarıda bahsedilen katmanların içinde ya da arasında bulunan her bir devletlerarası ilişki, bir aktör çiftine işaret etmektedir. Ampirik yöntemlerin bulguları dikkate alındığında, realist yazarların güç dengesinin istikrarı sağladığı

- 13 William R. Thompson ve Karen A. Rasler, "War and Systemic Capability Reconciliation", *The Journal of Conflict Resolution*, Cilt 32, No. 2, 1988, s.335-366, Karen Rasler ve William R. Thompson, "Technological Innovation, Capability Positional Shifts, and Systemic War", *The Journal of Conflict Resolution*, Cilt 35, No. 3, 1991, s.422-423.
- 14 Burada sabit durma kavramı örneklendirme açısından kullanılmıştır. Devletlerin kapasitelerinin sabit durmaları mümkün değildir. Çünkü kapasite bir diğeri ile mukayese edilmesi halinde anlamını bulunur. Bu bağlamda devletlerin iç dinamiklerindeki rakamsal artış veya azalış sabit bile kalsa, diğerlerinininki artacağı ya da azalacağı için doğal olarak sabit kalması imkânsızdır.
- 15 Jacek Kugler ve A.F.K. Organski, "The Power Transition: A Retrospective and Prospective Evaluation", (der.) Manus Midlarsky, *Handbook of War Studies*, Unwin Hyman Publ., Winchester, 1989, s.171-194. A. F. K. Organski ve Jacek Kugler, *The War Ledger*: University of Chicago Press, 1981., ayrıca bkz. Douglas Lemke, "Power Politics and Wars Without States", *American Journal of Political Science*, Cilt 52, No. 4, 2008, s.774-786.
- 16 Edward D. Mansfield, "The Concentration of Capabilities and the Onset of War", *The Journal of Conflict Resolution*, Cilt 36, No. 1, 1992, s.4-5

Görüş

tezlerinin aksine, güç baskınlığının daha istikrarlı olduğu dikkat çekmektedir. Nitekim aktör çiftlerinin kapasiteleri birbirlerine yakınlaştıkça, tarafların çatışma olasılıkları baskınlık durumuna göre daha fazladır. Gücün birbirine denk olmadığı ya da baskın bir hiyerarşi durumuna göre devletlerin konumlandığı durumda, baskın devlet savaşmaya ihtiyacı olmayacak kadar güçlü, zayıf devlet ise sistemden tatmin olmamasına rağmen kapasitesi elvermediğinden savaşma kararı vermeyecek kadar savaşmaya gönülsüzdür.¹⁷ Öte yandan devletlerin güçlerinin birbirinden geniş ölçüde ayrılması Blainey'e göre belirsizlik durumunu azaltır.¹⁸ Çatışma riski en fazla belirsizlik olması durumunda artar.

Bu durum, ampirik uluslararası ilişkiler teorisyenlerini, ana akım realist kuramlardan ayırırken, sistem ve aktör çiftleri ilişkilerini araştırırken kapasite dengesini de dikkate almalarını sağlamıştır. O halde çalışmanın konusunu oluşturan aktör çiftlerinin doğası ve bunların aktör çiftleri düzeyindeki görelî kapasiteleri değerlendirilmelidir.

Aktör Çiftlerinin Savaş Yatınlıkları Üzerine Ampirik Teorik Bulgular

Savaş çalışmaları alanında bir savaşın, büyüklüğü itibariyle ya sistemik ya da aktör çiftleri düzeyinde gerçekleştiği kabul edilir. Bunlardan her biri metodolojik ve teorik anlamda farklı farklı incelenmektedir.¹⁹ Dolayısıyla yukarıda da görüldüğü gibi literatürde dünya savaşlarının, birey, devlet ya da aktör çiftleri düzeylerinden daha çok sistem düzeyinde incelenmektedir. Başka bir ifadeyle sistemdeki büyük güçlerin, sistem hiyerarşisindeki kapasite dağılımına bakılarak güç baskınlığı ve güç denkliliği ilişkilerinden hareket edildiği anlaşılmaktadır. Burada devletlerin bireysel olarak kapasiteleri, çatışmayı anlamanın odak noktasıdır.²⁰ Oysaki tek bir iki taraflı savaşın yayılarak dünya çapında bir topyekün harp meydana getirmesi, nadir de olsa dünya tarihinde görülmemiş bir durum değildir. Dolayısıyla bir dünya savaşı analizinin aktör çiftlerinden hareketle başlaması, sistem düzeyli analizlere bir alternatif getirebilir. Nitekim literatürde de bu türden çalışmalar epey mevcuttur.²¹ Bu bağlamda bir dünya

17 Jack S Levy ve William R Thompson, *Causes of war*, John Wiley & Sons, 2011, s.41,

18 *Aynı yer.*

19 Manus I. Midlarsky, "Big Wars, Little Wars—A Single Theory?", *International Interactions*, Cilt 16, No. 3, 1990, s.157-158.

20 Bruce Bueno de Mesquita, "Measuring Systemic Polarity", *The Journal of Conflict Resolution*, Cilt 19, No. 2, 1975, s.187-216, William R. Thompson ve Karen A. Rasler, "War and Systemic Capability Reconciliation", *The Journal of Conflict Resolution*, Cilt 32, No. 2, 1988, s.344-348, Michael Colaresi, "Shocks to the System: Great Power Rivalry and the Leadership Long Cycle", *The Journal of Conflict Resolution*, Cilt 45, No. 5, 2001, s.569-593, Randolph M. Siverson and Michael P. Sullivan, "The Distribution of Power and the Onset of War", *The Journal of Conflict Resolution*, Cilt 27, No. 3, 1983, s. 473-494

21 Dünya savaşı olgusunu aktör çiftlerine ayırarak inceleyen çalışmalar için bkz. Bruce Bueno De Mesquita ve David Lalman, "Empirical Support for Systemic and Dyadic Explanations of International Conflict", *World Politics*, Cilt 41, No. 1, 1988, s.1-20, Jack S. Levy ve John A. Vasquez, *The Outbreak of the First World War: Structure, Politics, and Decision-Making*, Cambridge

savaşının çıkış sebebinin, iki aktör arasındaki uyuşmazlıktan doğan bir sorunun, benzer sorunlar yaşayan diğer aktörlere de yayılma etkisi gösterebilir.

Cashman'a göre aktör çiftleri düzeyi odak noktamızı sadece devletlerin doğasına değil, bir devlet kümesinin davranışlarının doğasına yönlendirmektedir. Bu devlet kümesinin en yalın hali, iki devletin birbiriyle ilişkisini incelediğimiz aktör çiftleri düzeyidir.²² Örneğin katılımcı demokrasilerden oluşan aktör çiftlerinde savaş olasılığı daha düşük iken, sınır komşusu aktör çiftlerinin daha fazla savaştığı ampirik olarak ispatlanmıştır. Denk güçte olup rekabet halindeki aktör çiftleriyle, süregelen rekabet halinde olan aktör çiftlerinin savaşıma olasılığı istatistiki anlamda daha yüksektir.²³ Dolayısıyla iki devletin etkileşimi ya da davranışlarını anlamak için aktör çiftleri analiz düzeyi, ampirik teori açısından önem taşımaktadır.²⁴Eşyanın doğası gereği, sosyal/siyasal bir olayın meydana gelmesinde, nedensellik ilkesiyle pek çok değişkenin eş zamanlı davranışı neden olmaktadır. Bu davranışlar ise uluslararası ilişkiler özelinde tarihsel süreçlerle kümülatif olarak bir araya gelebilmektedir. Dolayısıyla her bir olay, Blainey'in de belirttiği gibi muhatabı için fırsat ve tehdit olmak üzere iki zıt seçenek sunar. O halde meydana gelen krizin savaşa dönüşme süreci bir aktör çiftinin iki tarafı açısından seçenekli bir yapı doğurur. Ancak her kriz savaşa dönüşmez dolayısıyla savaşa ilerleyecek bir kriz ilişkisinin kurulmuş olması gerekir.

Bir aktör çiftinin kriz durumunda olması için (*crisis dyad*) üç ön koşul kabul edilmektedir. Birincisi, aktör çiftinin tüm tarafları, uluslararası hukuken tanınmış uluslararası sistemin üyeleri olmalıdırlar. İkincisi taraflardan en az biri, bir krizde yer almanın üç kriterini taşımalıdır. Bunlar, (i) liderler bir askerileşmiş uyuşmazlığa dönük algıya sahip olmalı, (ii) hayati çıkarlara bir tehdit ve (iii) bir karar için sonu görünen bir zaman olmasıdır. Üçüncü ve sonuncusu ise en az bir devlet diğerinin doğrudan kendine bir tehdit olarak yöneldiğinin idrak

University Press, 2014, John A. Vasquez, "The Causes of the Second World War in Europe: A New Scientific Explanation", *International Political Science Review*, Cilt 17, No. 2, 1996, s.161-178.

22 Greg Cashman, *What Causes War?: An Introduction to Theories of International Conflict*, Rowman & Littlefield, 2013, s.237.

23 Ibid., ayrıca bkz. John A. Vasquez, "Capability, Types of War, Peace", *The Western Political Quarterly*, Cilt 39, No. 2, 1986, s. 317.

24 Ana akım uluslararası ilişkiler teorilerinin birey, devlet ya da sistem üzerinden yaptıkları analizlerin dışında, özellikle ampirik uluslararası ilişkiler teorisi, aktör çiftlerini (*dyads*) bir analiz düzeyi olarak kabul etmektedir. Aktör çiftleri (*dyads*), en basit tanımıyla iki devletin ilişkisinin doğasını açıklamak üzere kullanılan ve uluslararası ilişkilerde davranışsalı ekolün yoğun şekilde üzerinde durduğu bir analiz düzeyidir. Örneğin 8 devletin arasında gerçekleşen bir krizde her bir devlet 7 devletle bir aktör çifti oluşturur. Başka bir ifadeyle 8 devletten oluşan bir krizde toplam 49 farklı aktör çifti meydana gelmektedir. Bu çiftlerden her biri kriz, savaş ya da barış durumuna göre farklılıklar gösterirler. Aktör çiftleri esasen sistem ve devlet düzeyleri açısından tamamlayıcı bir analiz düzeyi gibi olsa da aynı zamanda birçok sistem düzeyli analizde başlangıç noktasını teşkil etmektedir.

Görüş

Akademik
Bakış

222

Cilt 13
Sayı 25
Kış 2019

etmiş olmasıdır.²⁵ Alt koşulları ile beraber bu üç durum bir kriz aktör çifti olarak kabul edilmektedir. Bu ölçütlere uygun krizlerin verileri toplanarak ampirik yöntemlerle sınınanarak ciddi büyüklükte bir kriz literatürü de oluşmuştur.²⁶ Bu veriler belirli konulara daha ağırlık verilmesini de sağlamıştır. Örneğin rejim türü, ittifaklar, görelî güç ve kapasite mukayeseleri (dolayısıyla gücün ölçülebilirliği çalışmaları), toprak ve buna bağlı uyumsuzluklar, silahlanma yarışları, uluslararası rekabet, krizin şiddeti, ekonomik karşılıklı bağımlılık, yayılma vb. savaş olasılığını artırdığı düşünülen konularda ortaya attıkları hipotezlerini sınamışlardır.

Alanda yapılan çalışmaların çok büyük bir kısmı, belirli değişkenlerin krizleri ne yönde etkiledikleri ve savaşla sonuçlanıp sonuçlanmaması üzerine kurgulanmıştır. Dolayısıyla aktör çiftleri açısından bir savaş kuramının oluşturulma süreci bu dinamiklerin ampirik sınamalarına tabiidir. Yukarıda bahsedilen savaşa en fazla neden olan unsurlar göz önüne alındığında öncelikle akla Stuart Bremer gelmektedir. Nitekim Bremer, alanda istatistiki olarak anlamlı bulunan ve savaşa neden olan birçok yakınlık değerini birleştirerek, alanda *tehlikeli aktör çiftleri* (dangerous dyads) adıyla kavramsallaştırılan ve savaşın meydana gelmesindeki en yüksek olasılığı yaratan modeli ortaya koymuştur.²⁷ Başka bir ifadeyle Bremer bir savaşın meydana gelmesinde ampirik yöntemleri kullanarak bir öngörü sağlayan yedi konudan hareketle yola çıkmaktadır. Bunlar aktör çiftlerinin (i) coğrafi yakınlıkları, (ii) güçlerinin yaklaşık denk olması hali, (iii) güçlerinin statüsü (başat devletler olup olmaması), (iv) ittifak durumları, (v) demokratik rejimler olup olmaması, (vi) kalkınma ve ekonomik gelişmişlik, (viii) militarizasyon ve silahlanma durumlarıdır.²⁸ Yukarıda bahsedilen unsurların hiçbirisi doğrudan ve tek başına savaşın sebebi olmamakla birlikte, savaşa neden olan uyumsuzluk konusunun da eklenmesiyle bir savaşın çıkışı olasılığını maksimum seviyeye getirebilmektedir.

25 J. Joseph Hewitt, "Dyadic Processes and International Crises", *The Journal of Conflict Resolution*, Cilt 47, No. 5, 2003, s.673-674.

26 Kriz verilerinin analizinden elde edilen sonuçlarla ilgili yapılan çalışmalar için bkz. Michael Brecher, *Studies in Crisis Behavior*, Transaction Books, 1978, Michael Brecher, *International Political Earthquakes*, University of Michigan Press, 2008, Michael Brecher ve Jonathan Wilkenfeld, *A Study of Crisis*, University of Michigan Press, 1997, Michael Brecher, *Crises in World Politics: Theory and Reality*, Elsevier Science, 2013, Stuart A. Bremer, "Advancing the Scientific Study of War", *International Interactions*, Cilt 19, No. 1-2, 1993, Stuart A Bremer, "Dangerous Dyads: Conditions Affecting the Likelihood of Interstate War, 1816-1965", *Journal of Conflict Resolution*, Cilt 36, No. 2, 1992, John A. Vasquez, "The Probability of War, 1816-1992", *International Studies Quarterly*, Cilt 48, No. 1, 2004, Paul D Senese ve John A Vasquez, *The Steps to War: An Empirical Study*, Princeton University Press, 2008, Paul D. Senese ve John A. Vasquez, "Assessing the Steps to War", *British Journal of Political Science*, Cilt 35, No. 4, 2005, David Kinsella ve Bruce Russett, "Conflict Emergence and Escalation in Interactive International Dyads", *The Journal of Politics*, Cilt 64, No. 4, 2002.

27 Bremer, *a.g.m.*

28 Aynı yer.

Alandaki birçok yazarın da ortaya koyduğu gibi, bir aktör çiftinde savaşın meydana gelmesini en kolaylaştıran unsur, devletlerin birbirlerine olan coğrafi yakınlıklarıdır.²⁹ Özellikle savaşa en fazla yakınlaştıran sebebin, toprak ve toprağa dayalı uyuşmazlıklar olduğu dikkate alınır, coğrafi yakınlığın aktör çiftlerinde yukarıda belirtilen etkiyi yarattığı ampirik olarak kanıtlanmıştır.³⁰ Bu bağlamda bir savaşın çıkışının öngörmenin en yüksek olasılığının, aktör çiftinin bir teritoryal krize sahip olup olmadığını anlamaktan geçtiğini ileri sürebiliriz. Ancak bu durum, her teritoryal sorunun bir savaşla sonuçlanacağı anlamını çıkarmamızı sağlamaz. Dolayısıyla bu olasılığı artıran diğer değişkenlerle birlikte değerlendirildiğinde anlamlıdır. Vasquez ve Senese'ye göre teritoryal uyuşmazlıklar, (i) aktör çiftlerini diğer dış politika konularından daha fazla savaşa yönlendirmektedir. (ii) aralarında teritoryal bir sorun varsa ve aktör çiftinin tarafları farklı ittifaklara mensupsa, savaşın çıkış olasılığı artar. (iii) Eğer bir aktör çiftinde teritoryal bir sorun varsa, farklı ittifak sistemlerindeyse ve aynı zamanda kronikleşmiş bir kriz deneyimleri varsa (recurring dispute/protracted conflict) o halde savaşın çıkış olasılığı artar. (iv) Teritoryal bir sorun bulunan, farklı ittifaklara mensup, kronik krizler yaşayan aktör çiftlerinde eğer silahlanma yarışı da varsa, o halde savaş olasılığı artar.³¹ Vasquez ve Senese'nin "savaş adımları modeli" (*steps to war*) olarak adlandırdıkları bu yaklaşım, Bremer'in yaklaşımıyla benzer değişkenler üzerinden bir maksimum olasılık hesabı ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Vasquez'in toprağa dayalı uyuşmazlıkların savaşın meydana gelmesindeki maksimum etkileri ile Bremer'in ortaya koyduğu tehlikeli aktör çiftlerinin özellikleri, büyük ölçüde bir savaşın patlak vermesini kolaylaştırabilecek unsurları bize açıklamaktadır.

Savaşın çıkış olasılığını artıran hususların yanısıra, başka unsurların da savaşın çıkışında dikkate alınması gerekmektedir. Nitekim savaşın meydana gelmesinde hem realist hem de davranışsalcı yazarların benzer şekilde devletlerin gücünü sorguladıkları görülür. Realist yazarların denge ve istikrar üzerine ortaya koyduğu varsayımlar ampirik yöntemle sınanmak istendiğinde, yukarıda da bahsedilen güç denkliliği/güç baskınlığı tartışması ortaya çıkmaktadır. Bu tartışma kapasiteler arası farka bağlı olarak uluslararası sistemin barışçıl mı yoksa savaşa eğilimli mi olduğu üzerine gerçekleşmektedir. Öte yandan yal-

29 Paul D. Senese ve John A. Vasquez, *The Steps to War: An Empirical Study*, Princeton University Press, 2008, John A. Vasquez, "Why Do Neighbors Fight? Proximity, Interaction, or Territoriality", *Journal of Peace Research*, Cilt 32, No. 3, 1995, Bremer, *aynı yer*.

30 John A. Vasquez, "Why Do Neighbors Fight?", s. Paul D. Senese, "Territory, Contiguity, and International Conflict: Assessing a New Joint Explanation", *American Journal of Political Science*, Cilt 49, 4, 2005, Paul D. Senese ve John A. Vasquez, "A Unified Explanation of Territorial Conflict: Testing the Impact of Sampling Bias, 1919-1992", *International Studies Quarterly*, Cilt 47, No.2, 2003, John A Vasquez ve Marie T Henehan, *Territory, War, and Peace*, Routledge, 2011, John Vasquez ve Marie T. Henehan, "Territorial Disputes and the Probability of War, 1816-1992", *Journal of Peace Research*, Cilt 38, No.2, 2001.

31 Senese ve Vasquez, a.g.e. Vasquez and Henehan, a.g.e., Vasquez, a.g.e.

nızca sistem değil, aktör çiftlerinin de kapasite dengesi/baskınlığı da benzer yöntemlerle mukayese edilerek, bazı aktör çiftlerinin diğerlerine göre savaşa daha eğilimli oldukları ispatlanmıştır.

Tarihsel gözlemlere ve istatistiki sonuçlara dayanarak, Vasquez bir dünya savaşı sürecinin kolaylaştırıcılarını açıklamıştır.³² Bu noktada öncelikli olarak Vasquez'e göre kümülatif biçimde ilerleyen üç aşamanın gerçekleşmesi gerekir. Bu aşamaları Vasquez bir tablo haline getirerek şu şekilde ifade etmiştir.

Tablo 1: Dünya Savaşının İzlediği Tipik Yol

1.Devletlerarası Savaşın Adımları Teritoryal sorunların belirmesi (altta yatan neden) Güç politikasıyla çözüme eğilimi (yakın neden) Askeri artışlar İttifaklar oluşturulması Tekrarlayan krizler ----- Bir krizin savaşa evrilmesi için	2. Savaşın Yayılmasını Kolaylaştıran Unsurlar Krizin tarafı olmayan müttefiklerin dahil oluşu Sınır komşusu devletlerin dahil oluşu Rekabet halinde olan devletlerin dahil oluşu Bandwagon etkisi Siyasal düzenin bozulması Ekonomik bağımlılık yaşayan ülkelerin dahil oluşu
Hayati bir çıkara fiziksel bir tehdit Devam eden bir silahlanma yarışı Krizin pazarlık sürecinin tırmanması Düşmanca bir sarmala girilmesi (hostile spiral) Taraflardan en az birinde uzlaşmadan uzak karar vericilerin bulunması (hardliners)	3. Bir Dünya Savaşı için gerekli olarak sistem koşulları İki düşman kampa indirgenmiş, hiç bir kampın bir diğeri üzerinde baskınlık kuramadığı çok kutuplu kapasite dağılımının olduğu uluslararası sistemin varlığı

Vasquez'in ortaya koyduğu bu tablo, tipik bir dünya savaşının gerçekleşmesi açısından gereken unsurları ortaya koymaktadır. Başka bir ifadeyle, tablodaki her satır, COW projesi başta olmak üzere birçok araştırmacı tarafından istatistiki olarak hesaplanarak, maksimum olasılıkları ortaya konulmuştur. Burada güç ve güce bağlı unsurların, savaşın çıkmasının yakın nedeni olarak belirtildiği görülmektedir. Dolayısıyla her aktör çiftinin değil, güçlerin birbirine görelî yakınlığı da savaşın çıkışında önemli bir rol oynamaktadır.

*Güç dengesinin barışın garantisi olduğunu ileri süren yazarların*³³ aksine, *güç baskınlığı* durumunda sistemin daha barışçıl ya da istikrarlı olduğunu ileri süren yazarlar, bu varsayımı ampirik yöntemlerle test etmişlerdir. Buna göre

32 John A. Vasquez, "The Causes of the Second World War in Europe: A New Scientific Explanation", *International Political Science Review / Revue internationale de science politique*, Cilt 17, No.2, 1996.

33 Waltz, *a.g.e.*

devletlerin görelî kapasiteleri birbirine denk durumdayken, aktör çiftlerinin savaş yatkınlığının daha yüksek olduğu ampirik olarak kanıtlanmıştır.³⁴ Kapasitelerin birbirlerine görelî olarak denk olması ya da güç dengesinin var olması, öncelikle gücün ya da kapasitenin ölçülebilir olmasını zorunlu kılmaktadır. Devletlerin her birinin kapasitesini oluşturan değişkenlerin dikkate alınmasıyla bir değer oluşturulur. Buna *cinc skoru* (composite index of national capabilities) adı verilir ve her yıl bu endeks değerindeki değişim, gözlemlenebilmektedir. Bu değişim hem ülkelerin kendi kapasite artışlarından, hem de diğer ülkelerin artış yüzdelerinin görelî olarak ilgili devletin değerini etkilemesinden kaynaklanır.³⁵ Özellikle aktör çiftlerinin kapasiteye dayalı analizlerinin büyük ölçüde bu bahsedilen cinc skoru aracılığıyla ortaya konulduğu görülmektedir. Dolayısıyla ampirik uluslararası ilişkiler teorisinin, devletlerin kapasitelerinden meydana gelen yakınlaşmaların da aktör çiftlerinin savaş eğilimlerini artıran bir konu olması dikkate aldığımız bir diğer husustur.

Tüm bu dinamikleri birlikte düşündüğümüzde, devletler birbirleriyle savaşmak için spesifik nedenler yaratabilir. Ancak bu nedenlerin aktör çiftlerini bir savaşa yöneltmesinin kolaylaştırıcı unsurları bulunması gereklidir. İşte yukarıda bu bahsettiğimiz hususlar, savaşın meydana geliş süreçlerinin kolaylaştırıcı etkileridir. Bir aktör çiftinin kendi içindeki krizinin, dünyanın diğer bölgelerine de yayılması durumu istatistiki olarak nadir görülür. Ancak belirli durumların ve olayların gerçekleşmesi, nadir görülen bu durumun gerçekleşme olasılığını artırır. Yayılma etkisi bu açıdan bazı yazarların özel olarak üzerinde durduğu bir konudur. Geoffrey Blainey'in de belirttiği gibi "savaş, hayati meseleler pazarlık konusu edildiğinde iki ülkenin birbirleriyle çatışan fikirleri olması halinde barışçıl çözüm bulamadıklarında başlar. Savaşın diğer ülkelere yayılması, aynı koşulların onlar için de gerçekleşmesinin bir sonucudur. Diğer ülkelere yayılması halinde, bu ülkelerin bağımsızlıkları ya tehdit altındadır, ya

34 Jacek Kugler, et al., *Handbook of War Studies*, 1989, David Garnham, "Dyadic International War 1816-1965: The Role of Power Parity and Geographical Proximity", *The Western Political Quarterly*, Cilt 29, No.2, 1976, Daniel S. Geller ve J. David Singer, *Nations at War: A Scientific Study of International Conflict*, Cambridge University Press, 1998, Jonathan M. DiCicco ve Jack S. Levy, "Power Shifts and Problem Shifts: The Evolution of the Power Transition Research Program", *The Journal of Conflict Resolution*, Cilt 43, No. 6, 1999, Bruce Bueno de Mesquita, "Systemic Polarization and the Occurrence and Duration of War", *The Journal of Conflict Resolution*, Cilt 22, No.2, 1978, William R. Thompson, "Uneven Economic Growth, Systemic Challenges, and Global Wars", *International Studies Quarterly*, Cilt 27, No.3, 1983.

35 David Singer ve Melvin Small öncülüğünde başlatılan Correlates of War Projesi kapsamında, devletlerin kapasiteleri belirli faktörler kullanılarak bir endeks değeri haline getirilmiştir. Başka bir ifadeyle her bir devletin (i) kentli nüfus, (ii) kent-dışı nüfus, (iii) temel enerji tüketimi, (iv) askeri harcamalar, (v) askeri personel miktarı, (vi) demir-çelik üretimi rakamlarının her ülke için diğer devletler toplamındaki yüzdesel toplamalarının aritmetik ortalamasının alınmasıyla ifade edilen endeks değeridir. Geller ve Singer, *Ibid.*, James H. Schampel, "Change in Material Capabilities and the Onset of War: A Dyadic Approach", *International Studies Quarterly*, 37, 4, 1993, J.D. Singer, *Explaining War: Correlates of War Project*, SAGE Publications, 1979, Richard J Stoll ve Michael Don Ward, *Power in World Politics*, L. Rienner Publishers, 1989.

da bağımsızlıklarını artırma fırsatı doğmuştur.³⁶ O halde iki devlet ya da aktör çiftinin çatışma davranışı, çevreye (bölgeye) ve hatta dünyaya yayılabilecek kadar ileri gidebilir. Burada Blainey'in bahsettiği iki husus son derece önemlidir: tehditler ve fırsatlar. Başka bir ifadeyle burada ya güvenliğini *tehdit* altında hissedilen devlet/ler başlamış bir savaşa katılmaya karar vereceklerdir, ya da savaşın beklenen çıktısı onlara bir *fırsat* sunacaktır. O halde yukarıda teorik olarak açıklanan bir savaşın çıkışındaki maksimum olasılığın, bir dünya savaşına dönüşme süreci bu tehdit ve fırsat ikileminin ampirik sınamasıyla açıklanabilir.

Aktör Çiftlerinin Savaşın Yayılarak Dünya Savaşına Dönüşmesi İhtimali

Yukarıda belirtilen Tablo 1'deki Vasquez'in analizinde, hem aktör çiftleri düzeyinde hem de sistem düzeyinde bir dünya savaşının çıkışı açıklanmıştı. Ancak bazı durumların bir aktör çiftinin savaşını/krizini müdahaleye açık hale getirdiği de bazı yazarlar tarafından ileri sürülmektedir. Yukarıda belirtildiği gibi bir aktör çifti, farklı koşullar nedeniyle savaşa yönelebilir. Dünyanın herhangi bir bölgesinde aynı anda iki ayrı aktör çifti de birbirinden bağımsız biçimde savaş halinde de olabilirler. Ancak literatürdeki yazarların da ileri sürdüğü gibi özellikle sistemdeki başat güçlerin yer aldığı savaşların, dünyanın diğer bölgelerine *yayıma* ihtimali, bir dünya savaşının çıkışının en önemli yanı olduğu düşünülebilir. Nitekim Rapoport'un da ileri sürdüğü gibi savaşın yayılımı, salgın bir hastalığın yayılım sürecine benzer.³⁷ Alanda farklı adlandırmalarla (diffusion, contagion veya spread) konu açıklansa da yayılma etkisi esasen bir dünya savaşının başlatıcısı olarak nitelendirilebilir.

Yayıma konusundaki öncü çalışmalar çıkış noktası açısından esasen iki husus üzerine kurgulanmıştır. Bunlardan birincisi devletlerin krize sınır komşusu (sınır komşusu olmasa dahi yakın olması hali) olmasından kaynaklanan "etkileşim imkânları" (interaction opportunities) durumudur. İkincisi ise savaşın yayılımını kolaylaştıran "ittifaklar" konusudur ve ittifak bağı nedeniyle bir savaşa taraf olma durumudur.³⁸ Bu bağlamda hâlihazırdaki bir savaşa diğer devletlerin katılımını en fazla kolaylaştıran hususların bu iki konu olduğu düşünülebilir. Ancak Başta Siverson ve Starr'ın da belirttiği gibi bu iki husus, gerekli ancak yeterli değildir. Nitekim bu çerçeveden hareketle her kriz aktör çiftine komşu olan ya da ittifak bağıyla bu aktör çiftiyle ilişkilenen devletlerin, savaşa katılması beklenir. Oysaki her kriz aktör çifti bir dünya savaşına yürümediğine göre o halde farklı değişkenlerin hesaba katılarak belirli olasılıkların hesaplanması gerekmektedir. Bu konuyu açıklamak için ihtiyaç duyulan nedensellik ilişkisi, krizin tarafı olan aktör çiftiyle, krizin tarafı olmayan bir devletin ilişkisi

36 Blainey, Causes of War.

37 Benjamin A. Most ve Harvey Starr, "Diffusion, Reinforcement, Geopolitics, and the Spread of War", *The American Political Science Review*, Cilt 74, No. 4, 1980.

38 Randolph M Siverson ve Harvey Starr, "Opportunity, willingness, and the diffusion of war", *American Political Science Review*, Cilt 84, No. 1, 1990.

içinde kurgulanır. Bunun gözlenmesi için de krizin tarafı olan bir devlet ile o krizin tarafı olmayan devlet arasında oluşan aktör çiftinin, çatışmaya ya da iş birliğine gitmesi için gereken motivasyonun da ölçülebilir olması gerekmektedir. Başka bir ifadeyle Siverson ve Starr'ın ampirik bulguları dikkate alındığında, ilgili devlet/lerin çatışmaya taraf olmaları hali öncelikle "imkânın doğması" (opportunity), sonrasında ise bu imkânın kullanılmasına dönük bir eğilimin ya da istekliliğin (willingness) bulunması gerekmektedir. Burada imkânın doğması yazarlara göre makro anlamda politik atmosferin sağladığı sınırlamalar ve fırsatları iken ifade ederken, eğilim ise mikro anlamda bir karar verme sürecine işaret eder. Bu açıdan o savaşa katılma imkânı doğan bir devletin, bu imkânı fırsata çevirme istencinin bulunması, sözü geçen savaşın yayılma olasılığını artırmaktadır. İstatistiki dağılıma bakıldığında en çok imkân yaratan olasılığın bu devletlerin sınır komşusu olması, sonrasında su sınırı (deniz, nehir ya da göl) komşusu olması ve son olarak sömürge sınırının (colonial border) bulunması olduğu tespit edilmiştir. Öte yandan ittifakların yarattığı imkanlara bakıldığında en fazla savunma paktlarının taraflarının savaşın yayılması konusunda en yüksek olasılığa sahip olduğu tespit edilmiştir.³⁹

Bu bulgular bir aktör çiftinin savaşa müdahalede bulunan üçüncü devlet davranışlarını açıklama yönünden oldukça bilgilendiricidir. Ancak konunun dünya savaşı olması ve yukarıda da belirtildiği gibi geniş bir çevreye yayılması, daha kurumsal yapıların varlığını daha fazla dikkate alınması gerektiği kanaatini doğurmuştur. Bu kurumsal yapıların, başka bir ifadeyle ittifakların, iki ve çok taraflı savaşların genişleticileri olarak dünya savaşlarının oluşmasına hazırladığı zemin ayrı bir inceleme konusudur.

Daha büyük ve daha fazla başat devletin bulunduğu ittifaklar bir aktör çiftinin başlattığı savaşı daha büyük boyutlara taşıyacağı ileri sürülebilir. Dolayısıyla ittifakların savaş yatkınlıkları burada önem kazanmaktadır. Siverson ve King'in bulgularına göre müttefiki savaş halinde olan, katıldıkları müttefiklerin küçük devletler olması (minör states), görece olarak az sayıda müttefiklerin bulunması, bir savunma paktı olması, ittifakın nispeten yeni olması ve ilgili devletlerin aynı zamanda geniş ölçüde ittifaklarının bulunması halinde, bazı devletlerin devam eden bir savaşa ittifakla katılma olasılığı artmaktadır.⁴⁰

Yukarıda belirtildiği gibi tarafların güçlerinin birbirine yaklaşık denk olması durumu, taraflar arasında bir belirsizlik yaratarak çatışmanın çıkma olasılığını artırmaktadır. Oysa Vasquez ve Rundlett'e göre ittifaklar, tarafların kendini yalnız hissetmediği bir durum yaratarak var olan belirsizlik durumunu ortadan kaldırır. Bu açıdan bu yazarlara göre ittifakların varlığı, iki taraflı bir

39 Siverson ve Starr, Ibid, R.M. Siverson ve H. Starr, *The Diffusion of War: A Study of Opportunity and Willingness*, University of Michigan Press, 1991.

40 Randolph M Siverson ve Joel King, "Attributes of National Alliance Membership and War Participation, 1815-1965", *American Journal of Political Science*, Cilt 24, No.1, 1980.

çatışmayı çok taraflı bir savaşa dönüştürme olasılığı taşır.⁴¹ Ancak öte yandan yine Vasquez'e göre ittifakların yayılma etkisine neden olduğu biçiminde bir yaklaşım, taraflarının birçok müttefiki olmasına rağmen yine de yayılmayarak aktör çifti düzeyinde kalan savaşları açıklayamaz. Dolayısıyla bir aktör çifti savaşının yayılarak dünya savaşına yönelmesinde, doğrudan ittifakları sorumlu tutmak, çok tutarlı olmayacaktır.⁴² Bu bulgulardan edinilen kanaate göre savaşlar, ittifaklar aracılığı ile hızla yayılabilir, ancak ittifaklar yayılmaya neden olan diğer değişkenlerle birlikte dikkate alındığında anlamlı olabilir.

Bununla birlikte yayılımın coğrafi büyüklüğü, esasen bir dünya savaşının temel belirleyicisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Başka bir deyişle sınırlı bir bölge içinde birbirleriyle ilişkili ikiden fazla aktör çiftinin savaşması durumu, bölgesel birçok taraflı savaşla açıklanabilirken, dünyanın farklı bölgelerinde birbiriyle ilişkili aktör çiftlerinin savaşa girmesi ve *başat* devletlerden oluşması halinde bir dünya savaşından bahsedilebilir.⁴³ Her iki durumda da hâlihazırdaki bir savaşın, aktör çifti dışına yayılma ihtimali, onu büyüklük, yoğunluk ve şiddet açısından olağan devletlerarası savaşlardan ayırmaktadır. O halde yayılımın oluşumunda rol oynayan etkenler dikkate alınarak bir davranış tipolojisi geliştirilebilir. Levy'ye göre bir savaşın yayılma olasılığı yedi farklı durumla açıklanır:⁴⁴

- i. Bir savaşta muzaffer olan bir devletin, başarısına şartlanıp elde ettiği güçle yeni kazanımlar elde etme arzusu,
- ii. Önceki bir savaşta yenilen bir devletin, kaybettiklerini geri kazanma hedefi ya da ağır şartları olan bir anlaşmayı ortadan kaldırma,
- iii. Savaş sonrası kazanımların paylaşımından doğan bir uyuşmazlığın, galip devletleri kendi aralarında birbirine düşürmesi durumu,
- iv. Devam eden bir savaşta, savaşın tarafı olmayan devletlere karşı güç kullanımını. Bu durum genelde savaşan taraflardan birinin ulusal hedefleri açısından ya da zafere giden yolda bir adım olarak görmesinden kaynaklanır.
- v. Üçüncü devletlerin bir müttefiki savunmak, kendi çıkarlarını korumak, hâlihazırdaki güç dengesini devam ettirmek ya da güvenilirliğini diğerlerine gösterme hedefi,

41 John A. Vasquez ve Ashlea Rundlett, "Alliances as a Necessary Condition of Multiparty Wars", *Journal of Conflict Resolution*, Cilt 60, No. 8, 2016.

42 John A. Vasquez, "Factors Related to the Contagion and Diffusion of International Violence", (der.) Manus Midlarsky, *The Internationalization of Communal Strife*, Routledge, NY, 2014.

43 Bu coğrafi yayılım konusunda alanda epey tartışma konusudur. Örneğin bazı yazarlar dünya savaşlarını 1494-1516 İtalya/Hint Okyanus Savaşlarına kadar geriye götürürken, bazı yazarlar ise sadece Otuz Yıl Savaşları, Napolyon Savaşları, I. ve II. Dünya Savaşlarını birer dünya savaşı olarak adlandırır. Bu konu ile ilgili yazarların bulgularının sınıflandırılması için bkz. Thompson ve Rasler, *War and Systemic Capability*.

44 Jack S. Levy, "The Contagion of Great Power War Behavior, 1495-1975", *American Journal of Political Science*, Cilt 26, No. 3, 1982.

- vi. Savaşın tarafı olmayan bu devletlerin, rakiplerinin savaş nedeniyle askeri açıdan zayıfladığını ya da diplomatik olarak yalnızlaştığını fark etmesiyle bu durumdan faydalanarak askeri anlamda müdahalede bulunması,
- vii. Üçüncü devletlerin savaşa angaje olmasından dolayı her yere müdahale etmenin imkânsızlaşmasıyla, (fırsattan istifade eden) bir devletin diğer bir devlet üzerinde çıkarlarını genişletmesinin söz konusu olması durumu.

Bu yedi durumdan özellikle son dördü, doğrudan bir aktör çiftinin savaşına müdahil olabilecek bir başat gücün, taraf olma motivasyonunu açıklamaktadır. Ancak bir aktör çiftinde meydana gelen savaşa üçüncü bir devletin ve özellikle de bir başat gücün müdahalesi, bu savaşı bir dünya savaşından ziyade bir müdahaleye (intervention) dönüştürür. Oysaki cevabını aradığımız soru bir dünya savaşının çıkışı olduğundan, müdahaleci devletin taraf olma konusundaki somut çıkar durumunun ötesinde bir motivasyonu dikkate alınmak durumundadır. Başka bir ifadeyle, başat devletin bir krize müdahalesini doğrudan, tek taraflı, rasyonel ve çıkar odaklı tanımlamak, indirgemecilik olarak nitelendirilebilir. Bu açıdan bakıldığında Bremer ve Yamamoto'nun bulguları da dikkat çekicidir. Onlara göre bir başat devletin savaşa girme davranışı, yukarıda belirttiğimiz savaşın meydana gelmesini kolaylaştıran politik atmosferden ziyade, diğer başat güçlerin davranışları ile ilgilidir. Bu bağlamda, eğer devam eden bir kriz varsa, bir başat devletin bu krize müdahalesi, istatistiki olarak diğer başat devletlerin müdahalesi olması halinde artmakta, diğer başat güçlerin müdahalesi olmaması halinde azalmaktadır.⁴⁵ İlk müdahale içine giren başat devletin diğerleri üzerinde bir aksiyon/reaksiyon süreci başlatarak çatışma üzerinde bir domino etkisi yaratabilir. Bu bağlamda Corbetta ve Dixon'un da bulgularını dikkate aldığımızda, açıkça bir aktör çiftinde başlayan savaşın dünya savaşına evrilmesini, diğer başat devletlerin davranışlarına bağlamaktadır. Dolayısıyla krizin tarafı olmayan başat güç A ile krizin tarafı olmayan başat güç B arasında da bir kriz aktör çifti (crisis dyad) ilişkisi kurulmuş olur. Eğer bu ilişkide rekabet ya da öncegelen bir sorun varsa, adı geçen krize müdahale edilmesi halinde, savaşın A ve B devletlerine de sıçrama olasılığı doğar ve yayılma etkisi gerçekleşmiş olur. Dolayısıyla Bremer ve onu takip eden yazarlar, bir savaşın yayılmasının, çatışmanın başlatanlarından ziyade, krizin tarafı olan üçüncü devletlerin özelliklerinde ya da bunların motivasyonlarında arar. Bu açıdan araştırmacılara bir konuda uyarıda bulunmaktadır. Bremer'e göre bir çatışmayı başlatmak ile başlamış bir çatışmaya katılmak ayrı ayrı analiz edilmek durumundadır.⁴⁶ Bu çalışmanın konusu bir aktör çiftinde başlayan savaşın, dünya sathına nasıl yayıldığını açıklamak olduğundan, burada başat devletlerin 'katılımı' konusu daha fazla dikkate alınmıştır. Nitekim yayılma etkisiyle büyüyen savaşların

45 Glenn Palmer, *Causes and consequences of international conflict: data, methods and theory*, Routledge, 2009, Renato Corbetta ve William J. Dixon, "Danger Beyond Dyads: Third-Party Participants in Militarized Interstate Disputes", *Conflict Management and Peace Science*, Cilt 22, No. 1, 2005.

46 Corbetta ve Dixon, *a.g.e.*, Palmer, *a.g.e.*

coğrafi dağılımını araştıran Faber, Houweling ve Siccama, 1816-1980 yılları arasında bu türden savaşların en fazla Avrupa'da olduğunu ortaya koymuştur.⁴⁷ Yukarıdaki bulgularla mukayese edildiğinde, en fazla başat gücün o dönem için Avrupa'da bulunduğu düşünülürse bu türden savaşların orada meydana gelmesi bilimsel olarak tutarlıdır.

Yine Corbetta ve Dixon'un bulgularına göre bazı 'konular', üçüncü devletlerin müdahale olasılığını artırmaktadır. İstatistiki olarak, yukarıda aktör çiftlerinde de belirtildiği gibi toprağa dayalı uyuşmazlık konuları, üçüncü devletlerin ve başat güçlerin müdahalesini açıklamayı anlamlı hale getirmektedir. Bu açıdan Corbetta ve Dixon'un bulguları, Vasquez'in bulgularıyla örtüşmektedir. Nitekim bu tür toprağa dayalı uyuşmazlıklardan bir çatışma yaşanması halinde, savaş nedeni ölü sayılarının da ciddi bir biçimde artış gösterdiği görülmektedir.⁴⁸ Bu bağlamda bir savaşın yayılmasını kolaylaştıran diğer bir unsur krizin tarafı olmayan devletlerin, kriz aktör çiftiyle sınır komşusu olması durumudur.

Dolayısıyla bu çalışmada kullandığımız kaynakların bulguları ışığında, savaşın yayılma etkisi, bir grup aktör çiftinin ya da ittifakın, eşzamanlı olarak ya da arka arkaya, bir biçimde bölümlenmiş iki farklı kampta karşı karşıya gelerek ve rakip başat güçlerin de krize dâhil olması sonucunda gerçekleşen bir durum olduğu ileri sürülebilir.

Tüm bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, bir aktör çiftine başat devletlerin tek taraflı ya da diğerleri eş zamanlı müdahalesinin yeni aktör çiftleri yaratarak bir dünya savaşına zemin hazırladığı ileri sürülebilir. Bu noktada başat güçlerin o anki motivasyonu, katılmadan beklenen fayda, ittifaklar ya da konunun hassasiyeti gibi durumlar da bu olasılığı artırmaktadır.

Sonuç

Dünya'nın bütün başat güçlerinin karar verme merkezlerinin ekonomilerinin, toplumlarının eş zamanlı ya da arka arkaya devam eden ya da başlayan bir silahlı çatışmaya dâhil olması, bir aktör çiftinin savaşmasından daha zor ve gerçekleşmesi güç bir durumdur. Nitekim nadiren de görülse dünya savaşlarının var olma olasılığı, her sistem türünde bulunmaktadır. Hatta ana akım teorilerin istikrarın garantisi olduğunu ileri sürdükleri güç dengesi sistemlerinde bile, Küba Krizi gibi dünyayı nükleer krizin eşğine getiren olaylar yaşanmıştır. Dolayısıyla teorik olarak Dünya Savaşı fenomeni, eskiye nazaran daha az incelenmeye değer bulursa da her an için bu türden olasılıklar mevcuttur.

Bu çalışma kapsamında bir dünya savaşına giden yolun, iki ülke arasındaki krizden yola çıkılarak nasıl açıldığı, ampirik uluslararası ilişkiler teori-

47 Jan Faber, Henk Houweling and Jan Geert Siccama, "Diffusion of War: Some Theoretical Considerations and Empirical Evidence", *Journal of Peace Research*, Cilt 21, No. 3, 1984

48 Corbetta ve Dixon, *a.g.e.*, Vasquez ve Henehan, *a.g.e.*

leri bulgularından faydalanılarak açıklanmıştır. Öte yandan güç politikası ve rekabet unsurları dışında, en fazla savaşa neden olan toprak konusunu dik-kate alan bakış açılarıyla, meydana gelmesi muhtemel bir dünya savaşının maksimum olasılık hesapları dikkate alınmıştır. Alanda önde gelen yazarların bulgularını birlikte değerlendirdiğimizde somut belli sonuçlara ulaşmak mümkündür. Aralarında topağa dayalı uyumsuzluk bulunan ve dünyanın farklı bölgelerinde rekabet halinde olan aktör çiftlerinin davranışları, kendi bölgeleri açısından risk doğuran savaşlar yaratabilirler. Ancak bu devletlerin küçük ya da orta büyüklükte devletler olması, bu savaşların bölgesel nitelikte kalmasıyla sonlanır. Oysaki içinde başat devletlerin bulunduğu aktör çiftlerinin yukarıda belirtilen hususlarla savaşa yönelmesi, ya da orta ya da küçük devletlerden oluşan aktör çiftlerinin savaşlarına gerek ittifaklar gerekse doğrudan müdahale ile başat devletlerin dâhil olması, bir dünya savaşının meydana gelme olasılığını artırmaktadır. İlgili aktör çiftine müdahale eden başat devletin, diğer başat devletlerin davranışlarına göre pozisyonunu belirlemesi, bazı aktör çiftlerinin savaşlarını sınırlı düzeyde tutabilir. Öte yandan bu çatışmalara doğrudan taraf olarak diğer başat güçler üzerinde domino etkisi yaratma hali, bu devletleri alternatif stratejiler aramaya ittiği de ileri sürülebilir. Başka bir ifadeyle bugün birçok devletin, doğrudan aktör çiftine ya da tek bir devlete müdahale etmek-tense, aracı kullanarak müdahale etme eğilimi, bu bahsedilen dinamiklerle dü-şünüldüğünde anlamlı hale gelmektedir.

Bir diğer husus, Bremer ve Vasquez'in farklı açılardan ortaya koyduğu olasılıklarda aranmıştır. Bu bağlamda sınır komşusu olan, farklı rejim türlerinde bulunan, farklı ittifaklara mensup ve aralarında toprağa dayalı uyumsuzluklar yaşayan aktör çiftlerinin savaşma olasılığı yüksektir. Ancak kronik hale gelmiş ve üzerine defaatle çatışma yaşanmış bazı krizlerin devletleri daha hızlı savaşa yönlendirdiği açıktır. Benzeri durumların dünyanın farklı bölgelerinde aynı anda görülmesi halinde, aynı zaman diliminde birden fazla savaş yaşanacağı ihtimalini bize gösterir. Oysa ki başat devletlerin bu krizlere taraf olmaları durumunda, başat devletler açısından imkânın doğması ve müdahale etme eğiliminin artmasıyla da bir dünya savaşının çıkışı ampirik anlamda öngörmek mümkündür.

Tüm bu bilgilere dayanarak, iki taraflı başlayan bir savaşın adım adım bir dünya savaşına dönüşmesi kadar, bu olasılığın meydana gelmemesi duru-munu açıklayarak sonlandırmak mümkündür. Eğer başat devletlerarasında bir koordinasyon mekanizması var ise o halde aktör çiftinin savaşına bu devletler müdahil olmadan, savaşın sınırlı iki taraflı ya da sınırlı bölgesel ve çok taraflı bir halde kalması sağlanabilir. Bu durum, yukarıda belirttiğimiz kolaylaştırıcı faktörler bulunmasına rağmen, bazı savaşların yayılmayarak nasıl sınırlı bölge-sel bir savaş olarak kaldığını bize açıklamaktadır.

Gör

Akademik
Bakış

232

Cilt 13
Sayı 25
Kış 2019

Kaynaklar

- BLAINEY, Geoffrey, *The Causes of War*, Macmillan Company of Australia, 1988.
- BOSWELL, Terry ve SWEAT, Mike, "Hegemony, Long Waves, and Major Wars: A Time Series Analysis of Systemic Dynamics: 1496-1967", *International Studies Quarterly*, Cilt 35, No.2, 1991.
- BRECHER, Michael ve WILKENFELD, Jonathan, *A Study of Crisis*, University of Michigan Press, 1997.
- BRECHER, Michael, *Crisis in World Politics: Theory and Reality*, Elsevier Science, 2013.
- BRECHER, Michael, *International Political Earthquakes*, University of Michigan Press, 2008.
- BRECHER, Michael, *Studies in Crisis Behavior*, Transaction Books, 1978.
- BREMER, Stuart A., "Advancing the scientific study of war", *International Interactions*, Cilt 19, No.1-2, 1993.
- BREMER, Stuart A., "Dangerous dyads: Conditions Affecting the Likelihood of Interstate War: 1816-1965", *Journal of Conflict Resolution*, Cilt 36, No.2, 1992.
- CASHMAN, Greg, *What Causes War?: An Introduction to Theories of International Conflict*, Rowman & Littlefield, 2013.
- COLARESI, Michael, "Shocks to the System: Great Power Rivalry and the Leadership Long Cycle", *The Journal of Conflict Resolution*, Cilt 45, No.5, 2001.
- CORBETTA Renato ve DIXON, William J., "Danger Beyond Dyads: Third-Party Participants in Militarized Interstate Disputes", *Conflict Management and Peace Science*, Cilt 22, No.1, 2005.
- DICICCO, Jonathan M. ve LEVY, Jack S., "Power Shifts and Problem Shifts: The Evolution of the Power Transition Research Program", *The Journal of Conflict Resolution*, Cilt 43, No.6, 1999.
- DORAN, Charles F. ve PARSONS, Wes, "War and the Cycle of Relative Power", *The American Political Science Review*, Cilt 74, No.4, 1980.
- DORAN, Charles F., "Systemic Disequilibrium, Foreign Policy Role, and the Power Cycle: Challenges for Research Design", *The Journal of Conflict Resolution*, Cilt 33, No.3, 1989.
- FABER, Jan, Houwelling, Henk and Siccama, Jan Geert, "Diffusion of War: Some Theoretical Considerations and Empirical Evidence", *Journal of Peace Research*, Cilt 21, No.3, 1984.
- GARNHAM, David, "Dyadic International War 1816-1965: The Role of Power Parity and Geographical Proximity", *The Western Political Quarterly*, Cilt 29, No.2, 1976.
- GELLER Daniel S. ve SINGER, J. David, *Nations at War: A Scientific Study of International Conflict*, Cambridge University Press, 1998.
- GILPIN, Robert, "The Theory of Hegemonic War", *The Journal of Interdisciplinary History*, Cilt 18, No.4, 1988.

Görüş

Akademik
Bakış

233

Cilt 13
Sayı 25
Kış 2019

- GILPIN, Robert, *War and Change in World Politics*, Cambridge University Press, 1983.
- GOLDSTEIN, Joshua S., "Kondratieff Waves as War Cycles", *International Studies Quarterly*, Cilt 29, No.4, 1985.
- GOLDSTEIN, Joshua S., *Long Cycles: Prosperity and War in the Modern Age*, Yale University Press, New Haven and London, 1988.
- HEWITT, J. Joseph, "Dyadic Processes and International Crises", *The Journal of Conflict Resolution*, Cilt 47, No.5, 2003.
- KINSELLA, David ve Russett, Bruce, "Conflict Emergence and Escalation in Interactive International Dyads", *The Journal of Politics*, Cilt 64, No.4, 2002.
- KUGLER, Jacek ve A.F.K. ORGANSKI, "The Power Transition: A Retrospective and Prospective Evaluation", (der.) Manus Midlarsky, *Handbook of War Studies*, Unwin Hyman Publ., Winchester, 1989, s.171-194.
- LEMKE, Douglas, "Power Politics and Wars without States", *American Journal of Political Science*, Cilt 52, No.4, 2008.
- LEVY, Jack S. ve VASQUEZ, John A., *The Outbreak of the First World War: Structure, Politics, and Decision-Making*, Cambridge University Press, 2014.
- LEVY, Jack S. ve T. CLIFTON, Morgan, "The Frequency and Seriousness of War: An Inverse Relationship?", *The Journal of Conflict Resolution*, Cilt 28, No.4, 1984.
- LEVY, Jack S. ve THOMPSON, William R., *Causes of War*, John Wiley & Sons, 2011.
- LEVY, Jack S., "The Contagion of Great Power War Behavior, 1495-1975", *American Journal of Political Science*, Cilt 26, No.3, 1982.
- LEVY, Jack S., "Theories of General War", *World Politics*, Cilt 37, No.3, 1985.
- MANSFIELD, Edward D., "The Concentration of Capabilities and the Onset of War", *The Journal of Conflict Resolution*, Cilt 36, No.1, 1992.
- MEARSHEIMER, John J., *The Tragedy of Great Power Politics* (Updated Edition), W. W. Norton, 2003.
- MESQUITA, Bruce Bueno de "Measuring Systemic Polarity", *The Journal of Conflict Resolution*, Cilt 19, No.2, 1975.
- MESQUITA, Bruce Bueno de "Systemic Polarization and the Occurrence and Duration of War", *The Journal of Conflict Resolution*, Cilt 22, No.2, 1978.
- MESQUITA, Bruce Bueno De ve Lalman, David, "Empirical Support for Systemic and Dyadic Explanations of International Conflict", *World Politics*, Cilt 41, No.1, 1988.
- MIDLARSKY, Manus I. *The Onset of World War*, Routledge Revivals, New York, 2014.
- MIDLARSKY, Manus I., "Big Wars, Little Wars—A Single Theory?", *International Interactions*, Cilt 16, No.3, 1990.
- MODELSKI George ve MORGAN, Patrick M., "Understanding Global War", *The Journal of Conflict Resolution*, Cilt 29, No.3, 1985.

- MOST Benjamin, A. ve HARVEY, Starr, "Diffusion, Reinforcement, Geopolitics, and the Spread of War", *The American Political Science Review*, Cilt 74, No.4, 1980.
- A.F.K. ORGANSKI, ve KUGLER, Jacek *The War Ledger*, University of Chicago Press, 1981.
- PALMER, Glenn, *Causes and Consequences of International Conflict: Data, Methods and Theory*, Routledge, 2009.
- RASLER, Karen ve THOMPSON, William R., "Technological Innovation, Capability Positional Shifts, and Systemic War", *The Journal of Conflict Resolution*, Cilt 35, No.3, 1991.
- SCHAMPEL, James H., "Change in Material Capabilities and the Onset of War: A Dyadic Approach", *International Studies Quarterly*, Cilt 37, No.4, 1993.
- SENESE, Paul D. ve VASQUEZ, John A., "A Unified Explanation of Territorial Conflict: Testing the Impact of Sampling Bias, 1919-1992", *International Studies Quarterly*, Cilt 47, No.2, 2003.
- SENESE, Paul D. ve VASQUEZ, John A., "Assessing the Steps to War", *British Journal of Political Science*, Cilt 35, No.4, 2005.
- SENESE, Paul D. ve VASQUEZ, John A., *The Steps to War: An Empirical Study*, Princeton University Press, 2008.
- SENESE, Paul D., "Territory, Contiguity, and International Conflict: Assessing a New Joint Explanation", *American Journal of Political Science*, Cilt 49, No.4, 2005.
- SINGER, David J., *Explaining War: Correlates of War Project*, SAGE Publications, 1979.
- SINGER, J. David ve Small, Melvin, *The Wages of War, 1816-1965: A Statistical Handbook*, John Wiley & Sons, 1972.
- SIVERSON, Randolph M ve KING, Joel "Attributes of National Alliance Membership and War Participation, 1815-1965", *American Journal of Political Science*, Cilt 1980.
- SIVERSON, Randolph M. ve STARR, Harvey "Opportunity, Willingness, and the Diffusion of War", *American Political Science Review*, Cilt 84, No.1, 1990.
- SIVERSON, Randolph M. ve STARR, Harvey, *The Diffusion of War: A Study of Opportunity and Willingness*, University of Michigan Press, 1991.
- SIVERSON, Randolph M. and SULLIVAN, Michael P., "The Distribution of Power and the Onset of War", *The Journal of Conflict Resolution*, Cilt 27, No. 3, 1983.
- STOLL Richard J. ve WARD, Michael Don, *Power in World Politics*, L. Rienner Publishers, 1989.
- THOMPSON, William R. ve RASLER, Karen A., "War and Systemic Capability Reconcentration", *The Journal of Conflict Resolution*, Cilt 32, No.2, 1988.
- THOMPSON, William R., *On Global War: Historical-Structural Approaches to World Politics*, University of South Carolina Press, 1988.

görsel

Akademik
Bakış

235

Cilt 13
Sayı 25
Kış 2019

- THOMPSON, William R., "Uneven Economic Growth, Systemic Challenges, and Global Wars", *International Studies Quarterly*, Cilt 27, No.3, 1983.
- VASQUEZ, John A., *The War Puzzle*, New York, Cambridge University Press, 2009.
- VASQUEZ, John A. ve Henehan, Marie T., "Territorial Disputes and the Probability of War, 1816-1992", *Journal of Peace Research*, Cilt 38, No.2, 2001.
- VASQUEZ, John A. ve Henehan, Marie T., *Territory, War, and Peace*, Routledge, 2011.
- VASQUEZ, John A. ve Rundlett, Ashlea, "Alliances As a Necessary Condition of Multiparty Wars", *Journal of Conflict Resolution*, Cilt 60, No.8, 2016.
- VASQUEZ, John A., "Capability, Types of War, Peace", *The Western Political Quarterly*, Cilt 39, No.2, 1986.
- VASQUEZ, John A., "Factors Related to the Contagion and Diffusion of International Violence", (der.) Manus Midlarsky, *The Internationalization of Communal Strife*, Routledge, NY, 2014.
- VASQUEZ, John A., "The Causes of the Second World War in Europe: A New Scientific Explanation", *International Political Science Review*, Cilt 17, No.2, 1996.
- VASQUEZ, John A., "The Probability of War, 1816-1992", *International Studies Quarterly*, Cilt 48, No.1, 2004.
- VASQUEZ, John A., "Why Do Neighbors Fight? Proximity, Interaction, or Territoriality", *Journal of Peace Research*, Cilt 32, No.3, 1995.
- WALLERSTEIN, Immanuel, *The Politics of the World Economy*, 1984.
- WALTZ, Kenneth N., *Theory of International Politics*, 1979.
- WALTZ, Kenneth N., *Man, the State and War*, 1954.
- WRIGHT, Quincy, *A Study of War*, The University of Chicago Press, 1942.

Extended Abstract

This study aims to demonstrate that how the empirical theory of international relations explains the outbreak of World war phenomenon through dyadic level of analysis. In the literature of peace science it can be observed that there are numerous research on the world wars in particular on the system level. On the system level, along with the mainstream theories of international relations, empirical literature paid much attention to find out the causes of world wars. The existing system level empirical research shows us the cyclical structure of international system periodically may change as a result of a world war. This type of war can be regarded as a tool to reconfigure to the existing distribution of power and settles a new type of hegemonic relationship. This macro analysis causes to neglect the micro variables of the world wars, such as dyads. Because the world wars may emerge among the major powers of the system, but in the first step it must have an outbreak point. Rationally, it is obvious that a world war may outbreak as the consequence of a particular

dyadic rivalry. Each rival states may emerge as a potential initiator of an ordinary interstate war, but the world war entails a more complex explanation. In this context, this study focused on two successive phases of the world war. The first phase is the maximum likelihood findings of a dyads towards the war. This part is concentrated on the findings of Bremer and Vasquez. The second one is theoretical explanation of contagion/diffusion of war from a particular dyad to other dyads. The existing empirical findings shows us the particular conditions facilitate at first the outbreak of the interstate war and then the contagion of dyads. It was empirically proved that some conditions facilitate the onset of war. Especially territorial disputes among the states give rise to escalate the crises into an interstate wars or remain as protracted conflicts. However it does not meant that all kinds of territorial disputes will be resulted in such a manner. In this context the territorial disputes maybe a catalyzer if it was considered with the other factors. The contiguity, power balance between the states, international rivalry, military build-ups, hardliner leaders, major powerness and alliance relations are highly significant on the understanding the outbreak of an interstate war. After a short time period, a possibility of contagion may emerge among the non-belligerents of existing crisis. One can argue that this is the first phase of world war phenomenon. In that sense, the theories and empirical research on contagion gains importance in order to explain how the world wars occurs. We can presume several reasons on the contagion of war. However, empirical research shows that there must be an interaction opportunity which comes from contiguity or any other issues. Also willingness to involve to the crises is the other significant dimension of contagion. Along with them, the behaviors of other major powers on the existing or escalating crisis are the other dimension of major power involvement. Consequently, the alliances, particularly defensive ones are one of the most important point to understand how contagion starts. These two successive phases can explain how a world war starts. If there is a control mechanism or coordination among the major powers internationally, it can be argued that contagion cannot occur among other dyads and the war can be kept as dyadic or limited regional.

Gazi

Akademik
Bakış

237

Cilt 13
Sayı 25
Kış 2019